

نماز روشنای چشم (تجلی نماز در آثار عارفان بزرگ)

زینب یزدانی

انتشارات تبیان

www.ketab.ir

سرشناسه: یزدانی، زینب
عنوان و نام پدیدآور: نماز روشنای چشم (تجلی نماز در آثار عارفان بزرگ)

یزدانی

مشخصات نشر: تهران: تیرگان، ۱۳۹۴.

مشخصات ظاهری: ۳۴۴ ص.

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۳۲۴-۱۶۱-۹

وضعیت فهرست نویسی: فیبا یادداشت: کتابنامه

موضوع: نماز

موضوع: ادبیات عرفانی فارسی

موضوع: نماز - داستان

رده بندی کنگره: ۱۳۹۴ ۸۱۴۵/۱۸۶/۲ BP۲

رده بندی دیویی: ۲۹۷/۳۵۳

شماره کتابشناسی ملی: ۴۰۴۲۸۳۶

انتشارات تیرگان

تهران، صندوق پستی ۱۱۴-۱۷۱۸۵، تلفن: ۸۸۸۱۳۰۵۹ و ۹۱۳۶۱۱۱۵۱۲

Email: tati_pub@yahoo.com / www.tirganpub.ir

نماز روشنای چشم

(تجلی نماز در آثار عارفان بزرگ)

مؤلف: زینب یزدانی

طراح جلد: زهرا میرحسینی مطلق

لیتوگرافی: صدف • چاپخانه مهارت • صحافی: مهرداد

نوبت چاپ نخست: ۱۳۹۴ • شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

شماره نشر: ۳۷۲

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۳۲۴-۱۶۱-۹

قیمت: ۲۴۰۰۰ تومان

فهرست

۷	 سرسخن
۱۱	 پاره‌ی نخست: نماز در چشم عطار نیشابوری
۱۳۷	 پاره‌ی دوم: نماز در چشم ابی‌نا جلال‌الدین محمد بلخی
۱۵۷	 پاره‌ی سوم: نماز در چشم خواجه عبدالله انصاری
۱۷۵	 پاره‌ی چهارم: نماز در چشم ابوالحسن علی بن عثمان هجویری
۱۹۱	 پاره‌ی پنجم: نماز در چشم زین‌الاسلام محمد قشیری
۲۱۵	 پاره‌ی ششم: نماز در چشم ابوالحسن خرفی
۲۴۹	 پاره‌ی هفتم: نماز در چشم ابوسعید ابوالخیر
۳۴۳	 کتاب‌نما

□ سرسخن

و به شریعت از نظرگاه عرفان و تصوّف فراز و فرودهای فراوانی دارد و نماز به عنوان یکی از ارکان اصلی شریعت، در چشم عارفان بزرگ بسیار خوش نشسته است. نماز تجلّی گاه بندگی بی‌ریای بندگان پاک و پارسای باری تعالی است و نماز نفاذ دل و روشنی ضمیر است. و «نماز عبادتی است که از ابتدا تا انتها، مریدان را به سوی اندر یا بند و مقاماتشان اندر آن کشف گردد»^۱.

بسیاری از عارفان و مردان حق نماز را معراج المؤمن و تاج المقربین خوانده‌اند و بدان عنایتی ویژه دارند و توصیه‌ها و سفارش‌هایی برای نمازگزاران.

نماز در چشم عارفان حقیقی غرق در حقیقت حق است و سفری است بسیار معنوی که با حضور قلب معنا می‌یابد؛ هر چه عارفی دارد و باطنی، چنان که در حدیث نبوی آمده است: «لَا صَلَوةَ إِلَّا بِحُضُورِ الْقَلْبِ» در همین مضمون خداوند در سوره‌ی المعارج، آیه‌ی بیست و سوم می‌فرماید: «هُمْ عَلَى صَلَاتِهِمْ دَائِمُونَ». و راز آشنای بلخ؛ ملاّی رومی؛ در کتاب فیه مافیة در بحث تبیین اهمیّت «همت» اشارتی زیبا در باب نماز دارد: «دانه‌ی قیسی را اگر

مغزش را تنها در زمین بکاری چیزی نروید، چون با پوست به هم بکاری بروید. پس دانستم که صورت نیز در کارست. نماز نیز در باطن است... اما لابد است که به صورت آری و رکوع و سجود کنی به ظاهر، آن‌گه بهره‌مند شوی و به مقصود رسی... این نماز روح است.^۱

اما باید یاد آور شد که فراوانند مشایخ که برای تربیت مریدان و رساندن آنان به کشف و شهود حقیقی تأکید دارند بر نمازگزاردن و نیز بر زیاد نمازگزاردن. این‌گونه است که: «مشایخ مریدان را در شبانه‌روزی چهارصد رکعت نماز فرمایند، مرعادت تن را بر عبادت».^۲

و نماز به وقت‌گذاری نیز اهمیتی دوچندان دارد، چنان که شیخ خرقانی می‌فرماید: «هر که نماز به وقت نکند و قرآن نیاموزد و علم نداند سخاوت و دوستی با پارسایان نکند مرده‌ی گم‌گشتان از وی بهتر بود».^۳ و همو درباره‌ی اهمیت نماز جماعت گفته است: «همه‌ی دنیا شوشه‌ی زر بود و آن همه بر تو به زیان آید بهتر از آن باشد که تکبیر اول از بر فوت شود به جماعت».^۴

ولی آن‌چه که بسیار مهم است، این است که هر چند نماز حقیقی نمازگزار را از تمام زشتی‌ها، پلیدی‌ها و پلشتی‌ها باز می‌دارد، اما گاهی در پیشگاه خداوند حسرت و رنج نماز از دست رفته از نمازگزار، شایسته‌تر است که مولانا جلال‌الدین در مثنوی معنوی این بیش و نگار را این‌گونه یاد می‌کند:

۱. فیه مافیه، ص ۳۵۹.

۲. کشف‌المحجوب، ص ۴۶۰.

۳. نوشته بر دریا، ص ۳۸۲.

۴. پیشین.

آن یکی می‌رفت در مسجد درون
 مردم از مسجد همی آمد برون
 گشت پُرسان که جماعت را چه بود
 که ز مسجد می‌برون آیند زود؟!
 آن یکی گفتش که: پیغمبر، نماز
 با جماعت کرد و فارغ شد ز راز
 تو کجا در می‌روی ای مرد خام؟!
 چون که پیغمبر بداده ست اَلسَّلَام
 گفت: آه! در از آن آه شد برون
 آه او می‌داد از دل بویِ خون
 آن یکی از جمع گفت این آه را
 توبه من ده، و آن نماز من تو را
 گفت: دادم آه و پذیرم نماز
 او یکتا آن را با صد نیاز
 شب به خواب اندر بگفتش هانفی
 که خریدی آن حیوان و شفا
 حرمت این اختیار و این دخول
 شد نماز جمله‌ی خلسان قبا!
 اما بر آن بودیم تا در این مجموعه، ضمن برشمردن تمامی اهمیت نماز،
 آن را از نظرگاه و زاویه دید عارفان بزرگ ایرانی به تماشا بنشینیم و ببینیم

عارفان بزرگ به این فریضه‌ی الهی چگونه می‌نگرند. به همین دلیل غوری کردیم در آثار گرانسنگ اینان و مکتوبات‌شان تا جلوه‌های نماز را بررسییم؛ عارفانی نیک‌اندیش و صاحب کرامت هم چون پیر شوریده‌ی نیشابور در **تذکرة الاولیاء**، مولانا جلال‌الدین محمد بلخی در **مکتوبات**، **مجالس سبعه** و **فیه مافیه**، خواجه عبدالله انصاری در **رسایل**، ابوالحسن علی بن عثمان هجویری در **کشف‌المحجوب**، زین‌الاسلام ابوالقاسم عبدالکریم محمد قشیری در **رساله‌ی قشیریّه**، ابوسعید ابوالخیر در **اسرار التوحید** و هم‌چنین شیخ مشایخ ابوالحسن خرقانی که هر یک از چشم خویش به نماز نگاهی دیگرگونه بنانیدگار دارند.

از ایزد بزرگ خدایانم تا این اثر مورد پسند دانش پژوهان ایران سرفراز و جوانان علاقه‌مند با فرموده‌ی اسلامی و عرفان ایرانی قرار گیرد.